

ปาฐกถาพิเศษ

“แปรวิกฤตความยากจน สร้างชุมชนเข้มแข็ง”

โดย.. นายไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม

ที่ปรึกษา สตจ.ปชช.

ในการสัมมนา “แปรวิกฤตความยากจน สร้างชุมชนเข้มแข็ง”

เรียน พลเอกสุรินทร์ และเพื่อนๆ พี่น้องที่เคารพและนับถือทุกท่าน

ทุกครั้งที่ผมมีโอกาสได้มาพบปะกับพี่น้องกับชุมชนต่างๆ ทั้งในชนบทและในเมือง มักจะมีความรู้สึกมีความสุข มีความตื่นตัว รู้สึกว่าสมองถูกกระตุ้น ที่จะรู้สึกว่ากำลังความคิดอาจจะเฉยๆ ไปบ้างก็ได้รับการปลุกเร้าขึ้นมาอีก โดยเฉพาะเมื่อได้เห็นการทำงานของพวกท่านทั้งหลาย อันที่จริงผมเองเกี่ยวข้องกับขบวนการชาวบ้านมาเกือบ 20 ปี แต่ที่ทำมาเพิ่มขึ้นเข้มข้นขึ้นก็ช่วง 10 กว่าปีที่ผ่านมา เมื่อดูวิวัฒนาการจนถึงวันนี้เห็นได้ชัดว่ามีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ เมื่อประมาณ 10 กว่าปีที่แล้ว การพัฒนาที่เราเรียกกันว่ารัฐนำ ราษฎรตาม บางที่ใช้คำว่าประชาชนถูกพัฒนา ต่อมาส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลจากแผน 8 ที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เน้นชุมชนเข้มแข็ง เป็นความพยายามที่ดี แต่แผน 8 เป็นเพียงการเริ่มต้น แต่ก็มีความก้าวหน้าจนถึงขั้นที่อาจกล่าวได้ว่ารัฐกับประชาชนร่วมพัฒนา แต่ความหมายร่วมก็มีมากบ้างน้อยบ้าง อาจเป็นร่วมรับรู้ ร่วมให้ความร่วมมือ จนกระทั่งถึงปัจจุบัน เมื่อสังเกตการทำงานของท่านทั้งหลายที่ปรากฏในโปสเตอร์ และจากที่เกิดขึ้นจริงภายใต้ สตจ. โดยเฉพาะที่ได้เกิด สตจ.ปชช. เห็นได้ชัดว่าเราเริ่มเข้าสู่ในระยะเวลาที่เรียกว่าราษฎรนำ รัฐหนุน อย่างน้อยก็ในระดับหนึ่ง ถ้าเราคิดถึงวันนี้ก็อาจจะรู้สึกว่ายังไปไม่ถึงที่ยากจะไป แต่ถ้าคิดย้อนหลังเมื่อ 10 ปีที่แล้วกับวันนี้ ก็พบว่ามีการก้าวไปไกลโข เป็นการก้าวไปถึงที่ภาคประชาชนคนรากหญ้า คนฐานราก แล้วแต่จะเรียก เข้ามามีบทบาทสำคัญ

ผมเองก็นึกไม่ถึงว่า เมื่อเกิด สตจ. ใหม่ๆ ผมมีส่วนร่วมในการเข้าไปพบหารือกับท่านพลเอกชวลิต หรือว่ามีขบวนการอะไรที่เกี่ยวกับการแก้ปัญหาความยากจน ในที่สุดก็ได้ สตจ.มา ใหม่ๆ ก็มีแต่ สตจ. แต่เกิดได้ไม่นานเราก็พยายามให้ขบวนการประชาชนเข้ามามีบทบาทสำคัญ ก็ได้ช่องทางที่เกิด สตจ.ปชช. มีขบวนการชุมชนเข้ามา และมีหน่วยงานของรัฐเข้ามาร่วมสนับสนุน จนถึงทุกวันนี้ที่ท่านมี สตจ.ปชช.ตามจังหวัดต่างๆ เกือบทุกจังหวัด และดีที่ไม่ทำที่เดียว 76 จังหวัด ถ้าทำแบบนั้นก็เดินช้ารอยที่เราวิจารณ์ว่าเป็นการเหวี่ยงแห เร็วไป และขึ้นไปแต่ถ้าค่อยๆ ไปให้มีความลึก และมีความแน่นจะดีกว่า แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าทุกจังหวัดใน 40 กว่าจังหวัดนั้น มีความแน่น อาจมีความแน่นหนาต่างกัน แต่อย่างน้อยก็มีการเดินไปข้างหน้าอย่างมีขั้นมีตอน ดังนั้น มาถึงวันนี้ผมก็ขอแสดงความยินดีและชื่นชมท่านทั้งหลายที่มาร่วมประชุม และบุคคลอีกจำนวนมากที่ร่วมสนับสนุนขบวนการของประชาชน ผมเองในฐานะที่เป็นคนเกษียณแล้วเหมือนกับผู้อาวุโสอีกจำนวนหนึ่ง แต่ก็ยังยินดีและเต็มใจที่จะร่วมสนับสนุนขบวนการประชาชนเท่าที่จะทำได้ รู้สึกยินดีและมีความสุขที่ได้เห็นขบวนการประชาชนก้าวหน้าเป็นอันมาก และหวังว่าจะก้าวหน้าต่อไปอย่างมียุทธศาสตร์ อย่างมีกุศโลบาย อย่างมีเทคนิควิธีการ เพื่อเดินไปสู่ความสำเร็จอันพึงประสงค์ของพวกเราทุกคน นั่นคือการเอาชนะความยากจน

หัวข้อในวันนี้ใช้คำว่า การแปรวิกฤติความยากจน สร้างชุมชนเข้มแข็ง ผมคิดว่าเป็นหัวข้อที่ดีมาก และ
อยากจะพูดให้ความคิดเห็นในแนวทางที่การแปรวิกฤติความยากจน ผมมองว่าถ้าจะแปรวิกฤติเป็นโอกาส สร้าง
ชุมชนเข้มแข็ง ต้องการ 3 อย่าง คือ 1. ต้องการใจ 2. ต้องการสมอง 3. ต้องการมือ คือ การกระทำ ฝรั่งเศสเรียกว่า
heart head hands heart คือ หัวใจหรือจิตใจ head คือ สมอง ความคิด hands คือ มือหรือการกระทำ

เริ่มที่ **ใจ** พระพุทธเจ้าบอกว่า คนนั้นมีใจเป็นใหญ่ มีใจเป็นประธาน ใจเป็นส่วนที่กำกับความคิดและการ
กระทำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 49 ได้ทรงแนะนำว่าคนไทยพึงปฏิบัติตามคุณธรรม 4
ประการที่จะนำมาซึ่งความรักสามัคคีและความเป็นปึกแผ่นของสังคมไทย โดยคุณธรรมข้อสุดท้ายท่านบอกว่าต้อง
ทำความคิดความเห็นให้ถูกต้องเที่ยงตรง อยู่ในเหตุในผล นั่นคือใจ ใจหรือจิตสำนึก หรือระบบความคิด บางที
เรียกกระบวนทัศน์ จิตสำนึกก็คือสิ่งที่ลึกมากอยู่ในใจ ลึกกว่าเรื่องอารมณ์ อารมณ์ยังอยู่ตื้นๆ แม้กระทั่งความคิดก็
ลึกลงไปหน่อยแต่ไม่ลึกที่สุด ใจอยู่ลึกที่สุด ถึงขั้นจิตสำนึก **เริ่มที่ใจหมายถึงอะไร** ผมเห็นด้วยกับหลายคำถาม
ที่ตั้งคำถามเกี่ยวกับความยากจน ความยากจนอาจมองได้หลายมิติ แต่ที่สำคัญที่สุดคือความคิดของเราเกี่ยวกับ
ความยากจน เรามองความยากจนอย่างไร คนคนเดียวกัน หรือคนสองคนที่เหมือนกัน สมมติว่าเป็นชานาชาวาไร
เหมือนกัน ชีวิตความเป็นอยู่เหมือนกัน มีเงินทองพอๆ กัน แต่คนหนึ่งคิดว่าเราจน ยากลำบาก ทำอะไรก็ไม่ได้
เมื่อไรรัฐจะมาช่วยเหลือ อนาคตจะมาช่วยอะไร ชีวิตเราทำไมเป็นอย่างนี้ คนนั้นนอกจากยากจนแล้ว ยังมีความอึดอัด
ขัดสน ทั้งเงิน จินตสมบัติ จินใจ จินปัญญา จินความคิด แต่อีกคนหนึ่งมีสภาพชีวิตเหมือนกัน แต่มองว่าอยู่อย่างนี้
ก็อยู่ได้ ชีวิตเราก็ดีพอสมควร มีกินมีใช้พอสมควรตามอัตภาพ ดีไม่ดีมีเหลือนิดหน่อยช่วยเพื่อนบ้านอีก เราอยู่
พอประมาณอยู่แล้ว แต่เพื่อความไม่ประมาทต้องทำให้ดียิ่งขึ้น ไปอีก เพื่อเราจะได้เข้มแข็ง ช่วยคนอื่นได้อีก ช่วย
รัฐบาลได้อีก คนหลังนี้ไม่จน มีฐานะดีทางจิตใจ เช่นเดียวกัน อีกคนหนึ่งเป็นเศรษฐีมีเงินทองเยอะแยะ บ้านหลาย
หลัง รถยนต์หลายคัน ธุรกิจใหญ่โต แต่ทุกวันนี้กุมขบับปวดหัว ไหนจะเรื่องธุรกิจ เศรษฐกิจ การเงิน โรคภัยไข้
เจ็บ เป็นโรคอ้วน ความดันโลหิตสูง คนนี้ไม่รู้รวยหรือจน ฉะนั้น **ใจสำคัญที่สุด** ในความเห็นของผม เราสามารถ
แปรวิกฤติเป็นโอกาส เอาชนะความยากจนได้ในบัดดล ด้วยการปรับวิถีคิด ถ้าเราคิดว่าเราไม่ได้จน พร้อมๆ กันนั้น
เราก็ไม่ได้อยากร่ำรวย ถ้าเราลุกขึ้นมาแล้วประกาศว่าเราไม่ต้องการความยากจน หรือเราไม่ต้องการความร่ำรวย
หรือเราจะอยู่อย่างพอเพียงและมีความสุข เป็นปณิธาน ตั้งใจ หรือบอกว่าเราจะร่วมแรงร่วมใจกันสร้างความอยู่
เย็นเป็นสุขร่วมกันด้วยการสร้างเศรษฐกิจพอเพียง ถ้าประกาศแบบนี้ มีความมุ่งมั่น จริงจัง เข้มแข็ง ไม่จนทันที
เปลี่ยนสภาพจากความยากจนที่คนอื่นมาตั้งยี่ห้อให้ หรือเราถูกนำไปหักคือนั้น กลายมาเป็นไม่จนทันที **ดังนั้นเรา**
สามารถประกาศอิสรภาพจากความยากจนด้วยปณิธานความมุ่งมั่นที่อยู่ในจิตใจลึกๆ ของเรา เชื่อว่า ชาวบ้าน
จำนวนหนึ่งทำได้ อีกจำนวนหนึ่งยังทำไม่ได้ แต่ถ้าคนที่ทำได้ทำเป็นตัวอย่างชวนคนที่ยังทำไม่ได้มาร่วม
ขบวนการประกาศอิสรภาพจากความยากจน ในใจนั้นจะมีความไม่จนทันที พร้อมกันนั้นยังมีความเข้มแข็ง มี
ความ ความอึดเหนี่ยว มีความมั่นคงในจิตใจขึ้นมาทันที พร้อมทั้งจะเผชิญกับสถานการณ์และเอาชนะสถานการณ์ไปสู่
ความอยู่เย็นเป็นสุขแบบพอเพียง โดยนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ ความยากลำบากไม่ได้แปลว่าเป็น
ความยากจน นักฟุตบอลที่แข่งชิงถ้วยระดับโลกขณะนี้ เขาไม่ได้สบาย เขายากลำบากมาก ต้องฝึกซ้อม เวลาล่อกก็
ใช้กำลังสุดขีด บาดเจ็บเป็นประจำ มีความทุกข์ทรมานเป็นประจำ ฉะนั้นความยากลำบากกับความยากจนเป็นคน
ละเรื่องกัน ผมเองก็ไม่ใช่ว่ามีชีวิตที่สบาย ถ้าจะสบายผมสบายได้มากกว่านี้ ไม่ต้องทำงานก็ได้ ไม่ต้องทำอะไรก็

ได้ แต่บางทีเราก็ไปลำบากด้วยความเต็มใจ ฉะนั้นความยากลำบาก เช่น ถ้ายอมรับว่าเป็นหนี้สินเป็นความลำบาก แต่เราไม่ยอมแพ้ เราถือว่าเป็นหนี้สินเป็นมาแล้ว แต่ถ้าเราตั้งใจว่าจะเอาชนะหนี้สิน เราไปดูแลตัวอย่าง เช่น งดเหล้างดบุหรี่ก็สามารถเอาชนะหนี้สินได้ บางคนไปทำเกษตรทางเลือก เกษตรปราณีต ก็สามารถเอาชนะปัญหาได้ และมีความสุขในการเอาชนะปัญหา พอเอาชนะได้ยิ่งมีความสุขใหญ่ เราไปพบผู้นำชุมชนปราชญ์ชาวบ้านที่เอาชนะปัญหาได้ กลายเป็นบุคคลที่มีคุณค่า เป็นที่นับหน้าถือตา มีคนยกย่อง แม้ไม่มีทรัพย์สินเงินทองมากมาย เขาอยู่อย่างพอเพียง มีตัวอย่างให้เห็นมากมาย เช่น ลุงประยงค์ ธรรมรงค์ พ่อคำเตื่อง ภาษี ดังนั้น ใจเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด ถ้าการเอาชนะใจได้ ชนะไปแล้วครึ่งหนึ่ง

ความคิด ที่จะเอาชนะความยากจน ท่านทั้งหลายได้คิดและทำมาดีมากแล้ว ดูจากนิทรรศการข้างนอก ผมได้มีโอกาสได้พูดคุยที่ประชุมเรื่องการบูรณาการจังหวัดเพื่อแก้ปัญหาความยากจนเมื่อเดือนที่แล้ว โดยได้มีการถอดเทปและผมซักถามให้มีความเรียบร้อยให้ท่านทั้งหลายแล้ว ซึ่งได้พูดถึงหลักการสำคัญในการสร้าง **‘ความอยู่เย็นเป็นสุข’** กับการปราศจากความยากจน ผมมองว่าสองเรื่องเป็นเรื่องเดียวกัน ถ้าเรามองว่าการสร้างความอยู่เย็นเป็นสุข เป็นการมองเชิงบวก ถ้าเราสร้างความอยู่เย็นเป็นสุขก็คือไม่ยากจน ในคำพูดที่ผมพูดไว้ จะบอกถึงหลักการสำคัญ 5 ประการ ในการเอาชนะความยากจนหรือสร้างความอยู่เย็นเป็นสุข ซึ่งจะไม่พูดซ้ำ แต่จะต่อยอดเน้นย้ำในสิ่งที่ผมเห็นว่าสำคัญ ขบวนการ สตจ.ปชช. ที่เริ่มต้นเมื่อ 3 ปีที่แล้วพัฒนาการมาถึงวันนี้ก้าวหน้าไปพอสมควร และกำลังจะกระจายไปในระดับจังหวัดให้ครบทุกจังหวัด ในแต่ละจังหวัดก็เชื่อว่าจะมีกระบวนการภายในจังหวัดที่ต้องไปทำกัน และคงไม่ได้ทำโดดเดี่ยว คงต้องทำผสมผสานกลมกลืนกับกระบวนการอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการสร้างเสริมสุขภาพ การสร้างชุมชนเข้มแข็ง การพัฒนาชุมชน การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม การพัฒนาสังคม วัฒนธรรม เป็นเรื่องที่เหมาะสมกลมกลืนเป็นเรื่องเดียวกัน ในที่นี้ผมขอเน้นย้ำบางจุดที่สำคัญที่ต้องได้รับการสนใจเป็นพิเศษ ผมนึกถึงบันได 5 ขั้นที่นำไปสู่การเอาชนะความยากจน หรือในการไปสู่ความอยู่เย็นเป็นสุข หรือการแปรวิกฤตความยากจน สร้างชุมชนเข้มแข็ง **ชุมชนที่เข้มแข็งคือชุมชนที่สามารถจัดการตนเอง ให้บรรลุผลที่พึงปรารถนาได้**

บันไดขั้นที่ 1 ต้องเน้นทำพื้นที่เล็ก อย่าไปคิดทำพื้นที่ใหญ่ในเบื้องต้นคือ เช่น ไปคิดทำพื้นที่ใหญ่ ไม่คิดแต่ไม่แน่นอน ถ้าจะแน่นอนต้องเน้นพื้นที่เล็ก ก็คือ หมู่บ้าน ตำบล หรือเป็นชุมชนที่ไม่ใหญ่นัก เป็นภูมินิเวศที่ไม่ใหญ่นัก ถ้าเป็นในเมืองก็เป็นเขตเทศบาล หรือส่วนหนึ่งของเขตเทศบาล เป็นเขตย่อย หรือแขวง ที่เน้นพื้นที่เล็ก เพราะในพื้นที่เล็กจะมีการจัดการร่วมกันที่ดีที่สุด ต้องเป็นการจัดการร่วมกันในพื้นที่ที่เจาะจงชัดเจน การจัดการยิ่งในพื้นที่ใหญ่เท่าไรยิ่งยาก ใหญ่ที่สุดคือระดับประเทศ จะเห็นว่า 20 กระทรวงจัดการร่วมกันไม่ได้เลย มันยากมากทั้งๆ ที่ 20 กระทรวงต้องจัดการร่วมกัน แม้ระดับจังหวัด มี 10 อำเภอ 15 อำเภอ แต่ละอำเภอมมี 10 ตำบล หรือประมาณนั้น แต่ละตำบลมีหมู่บ้านอีก จัดการที่จังหวัดก็ยังไม่ยาก แล้วมีหน่วยงานเกี่ยวข้องมากมาย แค่ขบวนการชุมชนก็มีหลายสาย หลายกลุ่ม หลายเครือข่าย จัดการร่วมกันยาก ฉะนั้นต้องเน้นพื้นที่เล็ก อย่างมากที่สุดคือตำบลหรือเขตเทศบาล

บันไดขั้นที่ 2 ในพื้นที่เล็ก ดูว่ามีองค์ประกอบอะไรบ้าง ให้มาร่วมกันมากที่สุดเท่าที่ที่สุดและดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ ในพื้นที่เล็กสามารถจัดการร่วมกันได้โดยสะดวก แต่หมายความว่าองค์ประกอบสำคัญในพื้นที่มาร่วมกันจัดการ ที่เกิดขึ้นในหลายตำบลที่ผมทราบด้วยความยินดีและชื่นชม องค์กรชุมชน อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มาทำ

แผนชุมชนร่วมกัน ก็คือแผนของตำบล และเป็นแผนเดียวกัน ชุมชนก็เรียกแผนชุมชน อบต.ก็เรียกแผน อบต. กำนันผู้ใหญ่บ้านก็เรียกแผนตำบล และแผนเดียวกันนี้ก็เป็นที่ยอมรับกันของอำเภอและจังหวัด รวมทั้งได้รับการสนับสนุนจากอำเภอและจังหวัด นั่นเรียกว่าดี ต้อง เป็นแผนเดียวกัน แผนร่วมกัน คิดด้วยกัน ทำด้วยกัน เรียนรู้ด้วยกัน แก้ปัญหาด้วยกัน พัฒนาด้วยกัน อย่างนี้เรียกว่าจัดร่วมกัน ต้องให้กองคาพยพ องค์ประกอบในตำบลที่เป็นหลักๆ ถ้าจะจัดหมวดหมู่ก็เป็น 1.ฝ่ายชุมชน แต่ฝ่ายชุมชนอาจมีหลายองค์กร นับง่าย ๆ ก็มีกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ เครือข่ายแม่บ้าน เครือข่ายเกษตรกรรมไร้สารพิษ ต้องรวมเป็นหนึ่งเดียวให้เป็นเอกภาพ 2.ฝ่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อบต.หรือ เทศบาล สภาตำบล และ 3.ฝ่ายราชการส่วนภูมิภาค ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่ ศูนย์อนามัย กศน. เกษตรตำบล และอื่นๆ ใหญ่ๆ ก็คือ ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และราชการส่วนภูมิภาค ให้เชื่อมประสานร่วมมือกันในการจัดการท้องถิ่น

บันไดขั้นที่ 3 การจัดการที่สำคัญ การจัดการที่จะประสบความสำเร็จต้องมีข้อมูล ต้องใช้ความรู้ ต้องมีตัวชี้วัด และมีเป้าหมาย จัดการทั้ง 4 อย่างนี้ คำว่าข้อมูล พื้นที่ที่กำหนดให้มีการจัดเก็บข้อมูลดี แต่ก็ยังไม่ดีที่สุด เป็นต้นไปจัดเก็บข้อมูลครัวเรือน รายรับ รายจ่าย หนี้สิน ทรัพย์สิน ทรัพยากร วัฒนธรรม เก็บมาดีมาก แต่ยังไม่ดีที่สุด ศูนย์อนามัยก็มีข้อมูลเป็นรายครอบครัว ทางมหาดไทยก็มีข้อมูล มีจปฐ. มี กชช.2 ค. ท่านพึงไปจัดระบบข้อมูลเหล่านี้ให้ผสมผสานกลมกลืนกัน แล้วใช้ด้วยกันทุกฝ่าย ในระยะยาวควรมีการพัฒนาระบบข้อมูลเหล่านี้ให้ดีขึ้นเพียงพอ ใช้ด้วยกันทุกฝ่าย โดยประชาชนในพื้นที่มีบทบาทในการกำหนดสาระ กำหนดวิธีการจัดเก็บ กำหนดวิธีใช้ และอื่นๆ ในระยะสั้นก็ดูว่าเรามีข้อมูลอะไรบ้าง เอามาผสมผสานกันให้ดีขึ้น แล้วใช้ด้วยกัน ขณะเดียวกันก็ดูว่ามีข้อสนเทศมีความรู้อะไร เอามาประมวลเข้าด้วยกัน ดูว่ามีตัวชี้วัดอะไรบ้าง เอามาใช้ด้วยกัน แล้วก็มาคิดว่าเราจะตั้งเป้าหมายอย่างไร เช่นเป้าหมายของเราคือ ลดหนี้สินจากเท่านี้เป็นเท่านี้ ลดการบริโภคจากบุหรีและแอลกอฮอล์ซึ่งเป็นตัวทำลายสุขภาพ และทำลายเงินทอง ให้เหลือเท่านี้เท่านี้ หรือเพิ่มพื้นที่ที่เป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ จากเท่าไรเป็นเท่าไร ทั้งหมดนี้คือบันไดขั้นที่ 3 มีการจัดการข้อมูล จัดการความรู้ จัดการตัวชี้วัด จัดการเป้าหมาย

บันไดขั้นที่ 4 ควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้งในพื้นที่เดียวกัน และระหว่างพื้นที่ ถ้าอยู่ในพื้นที่เดียวกัน ตำบลเดียวกันเขตเทศบาลเดียวกัน แต่มีหลายฝ่ายมาก ควรมีประชุมหารือกันเป็นเนืองนิจ ตามหลักพระพุทธเจ้าที่เรียกว่า “อปริหานิยะธรรม” ธรรมะที่ทำให้ไม่เสื่อม ให้มีการเจริญก้าวหน้าอยู่เสมอ ซึ่งประกอบด้วย 1. ให้หมั่นประชุมเป็นเนืองนิจ 2. ให้พร้อมเพรียงกันเริ่มประชุม พร้อมเพรียงในการเลิก และพร้อมเพรียงกันในการทำที่พึงทำ และมีข้ออื่นๆ ตามมาอีก ฉะนั้นฝ่ายต่างๆ ในพื้นที่เดียวกันพึงมาประชุมกันเป็นเนืองนิจ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แลกเปลี่ยนข้อมูล แลกเปลี่ยนความรู้ เพื่อจะได้ดูว่ามีอะไรดีๆ ที่ไหน เอามาเป็นแรงบันดาลใจ เอามาเป็นข้อคิด มีอะไรที่เป็นปัญหาจะได้มาช่วยกันแก้ไข จะทำให้ทำตำบลนั้นๆ เขตเทศบาลนั้นๆ พัฒนาความรู้ความสามารถดีขึ้น ดีขึ้นเป็นลำดับ จากการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันเป็นเนืองนิจ ขณะเดียวกันควรมีการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างพื้นที่ พื้นที่ใกล้เคียง ตำบลใกล้เคียง ห่างกันหน่อยก็ไม่เป็นไร อย่าไกลมากนัก อยู่ในอำเภอหรือจังหวัดเดียวกันระหว่างพื้นที่มาประชุมกันเป็นเนืองนิจ เพื่อดูว่าใครมีอะไรดีๆ ใครก้าวหน้าเรื่องไหน เอามาเรียนรู้กัน แต่ละพื้นที่จะมีอะไรดีๆ อย่างน้อยหนึ่งอย่าง เป็นไปไม่ได้ที่พื้นที่ที่ไม่มีอะไรดีเลย แต่โดยทั่วไปจะมีมากกว่า 1 อย่าง ก็มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันภายในพื้นที่และระหว่างพื้นที่

บันไดขั้นที่ 5 ต้องเชื่อมโยงเชื่อมประสานความร่วมมือ ทั้งภายในพื้นที่และระหว่างพื้นที่ ผูกโยงเข้าด้วยกันเพื่อสานต่อเป็นลำดับขึ้นมา เป็นขั้นๆ ขึ้นมา จากตำบลถึงอำเภอ อำเภอถึงจังหวัด จังหวัดถึงกลุ่มจังหวัด กลุ่มจังหวัดถึงประเทศ ถ้าประชาชนจะเป็นผู้เกี่ยวโยงหลายๆ ฝ่ายเข้าด้วยกันและสานต่อกันขึ้นมาจนถึงอำเภอถึงจังหวัด ถึงประเทศ จะทำให้แผนงานต่างๆ นโยบายต่างๆ งบประมาณต่างๆ ผสมกลมกลืนกันได้ เกิดทั้งประสิทธิภาพและคุณภาพ เกิดความสมานฉันท์ เกิดความผูกโยงสัมพันธ์กันอย่างมีทิศทาง อย่างมีพลัง พร้อมทั้งประหยัดพลังงาน ประหยัดความคิด ประหยัดทรัพยากร และงบประมาณ เป็นการช่วยประเทศอย่างยิ่ง ช่วยทั้งประเทศ ช่วยทั้งผู้อื่น ช่วยทั้งตนเอง ตรงตามที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตรัส เป็นพระบรมราชโองการที่ 2 (ในปาฐกถาครั้งที่แล้ว) พระบรมราชโองการที่ 1 คือการที่ทุกคนคิด พุด และทำด้วยความเมตตา มุ่งดี มุ่งเจริญต่อกัน 2. การที่แต่ละคนช่วยเหลือเกื้อกูล ประสานงาน ประสานประโยชน์ เพื่อความสำเร็จ ของตน ของส่วนรวม นั่นคือเพื่อประเทศชาติ ตรงกับที่ผมได้เรียนเสนอไว้ว่า ถ้าชุมชน อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ราชการส่วนภูมิภาค ถักทอกันเป็นเครือข่ายความร่วมมือ และถักทอกันระหว่างตำบลและระหว่างเทศบาล หนุนเนื่องกันขึ้นมา ถึงอำเภอ จังหวัด ประเทศ จะเป็นการประสานงาน ประสานความร่วมมือ ประสานประโยชน์ ทำให้เกิดผลสำเร็จของตน ของแต่ละคน ของกลุ่มคน ชุมชน พื้นที่ ของพื้นที่ที่เป็นพันธมิตร และของประเทศชาติ ตรงตามพระบรมราชโองการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงแนะนำให้ประชาชนนำไปปฏิบัติ ถ้าเราได้ทำอย่างนั้น ทำตามคำแนะนำของในหลวง และเกิดความสำเร็จ เกิดผลดีต่อตนเอง ต่อเพื่อน ต่อประเทศ และเป็นการทำความดีถวายในหลวงเป็นปฏิบัติบูชาที่มีค่ายิ่ง

สรุปว่าผมพูดไปถึงเรื่อง ใจ เราสามารถประกาศอิสรภาพจากความยากจน ผมพูดถึงสมอง คือความคิด เป็นบันได 5 ขั้นสู่การเอาชนะความยากจน หรือสู่การสร้างความสุขยั่งยืนเป็นสุข ที่ปราศจากความยากจน นั่นคือเราได้สร้างชุมชนเข้มแข็ง เราได้แปรวิกฤติความยากจน เป็นชุมชนเข้มแข็ง แปรวิกฤติความอ่อนแอเป็นศักยภาพแห่งความแข็งแรง จากนั้นเราจะเดินไปข้างหน้าได้อย่างไร ผมพูดถึง 3 อย่างคือ ใจ สมอง กับสองมือ แต่วันนี้ผมจะหยุดแค่นี้ **สองมือ** อยู่กับท่านแล้ว ท่านมีสองมือ สองมือของท่านคูณด้วย 10 ก็เป็น 20 คูณด้วย 100 คูณก็จะเป็น 200 คูณด้วย 1000 ก็เป็น 2000 คูณด้วยหมื่นก็เป็นสองหมื่น คนในชุมชนมีเท่าไร ถ้าคูณด้วยล้าน ก็เป็น 2 ล้าน คูณด้วย 10 ล้าน ก็เป็น 20 ล้าน มี 20 ล้านมือที่จะปฏิบัติตามที่ใจซึ่งเป็นประธานสั่งไว้ กำกับไว้ ตามที่สมองชี้แนวทางไว้ สองมือสองเท้า เดินไปทำไป จัดการร่วมมือ ปฏิบัติ เมื่อท่านได้ทำไป ได้ร่วมมือ ได้ปฏิบัติ ได้ปรับปรุง จะเกิดประสบการณ์ที่กลับเข้ามาสู่สมองของท่านให้เรียนรู้ใหม่ เพราะสิ่งที่ท่านเรียนรู้ใหม่ เมื่อถึงปัจจุบันก็กลายเป็นเรียนรู้เก่า ยังมีประโยชน์อยู่แต่ยังไม่พอ และไม่ดีที่สุด ดีที่สุดก็ต้องเรียนรู้ใหม่ โดยเรียนรู้จากตัวเอง จากประสบการณ์ที่ทำ เมื่อเรียนรู้ใหม่ก็แปลว่าแต่ละท้องถิ่น แต่ละตำบล แต่ละเทศบาล มาประชุมปรึกษาหารือกัน เรียนรู้จากสิ่งที่ได้ทำไปแล้ว ทำไปแล้ว 1 เดือน 3 เดือน 6 เดือน หรือ 1 ปี ได้ผลเป็นประการใด เราได้ความคิดอะไรจากประสบการณ์ที่เราทำมา เราจะทำให้ดีขึ้นได้อย่างไร เราก็เกิดการเรียนรู้ใหม่นำไปสู่การพัฒนาเพิ่มเติม นี่คือการก้าวไปข้างหน้า และยังท่านสามารถปฏิวัติความคิดประกาศอิสรภาพจากความยากจน กลายเป็นความเชื่อมั่นในเรื่องความเข้มแข็ง ความเชื่อมั่นในเรื่องความพอเพียง ความเชื่อมั่นในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง การอยู่ร่วมกันอย่างอยู่เย็นเป็นสุข และเชื่อมั่นในศักยภาพความสามารถของตนเอง ของเพื่อน และช่วยกัน ช่วยซึ่งกันและกัน ให้ไปด้วยกัน คนที่แม้จะอ่อนแอได้รับอานิสงส์เข้มแข็งขึ้นเดินไปด้วยกัน เช่นนี้ เป็นไปได้อย่างยิ่งว่าความยากจนก็จะไม่เหลืออยู่ในสารบบความคิด ในสารบบคำพูด รัฐบาลก็ไม่จำเป็นต้องมีนโยบายแก้ปัญหาความยากจน

เพราะประชาชนได้จัดความยากจนไปแล้วด้วยประสิทธิภาพ ด้วยพยานภาพ ของใจ ของสมอง และของการกระทำ ผมขอเอาใจช่วยท่านทั้งหลายให้สามารถจับมือกัน คล้องแขนกัน เชื่อมโยงความสัมพันธ์กัน ร่วมมือกัน ร่วมจิต ร่วมใจ ร่วมพลัง เพื่อให้แต่ละพื้นที่ที่ท่านอยู่พัฒนาได้อย่างครบวงจร อย่างบูรณาการ และเชื่อมโยงกันระหว่างพื้นที่ เพื่อให้ทุกพื้นที่สามารถพัฒนาไปอย่างครบวงจรบูรณาการ ประเทศไทยก็จะเป็นประเทศที่น่าอยู่ เป็นประเทศที่มีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน เป็นความสุขสมบูรณ์ เป็นความสุขมวลรวมประชาชาติ ที่มีท่านผู้หนึ่งได้กล่าวถึงประเทศภูฏาน ที่เขาได้ยกเอาความสุขมวลรวมประชาชาติมาเป็นเป้าหมายแห่งชาติ และประเทศไทยภายใต้แผน 10 ก็จะพัฒนาไปสู่ความสุขอย่างยั่งยืน มุ่งไปสู่ความสุขอย่างยั่งยืนตรงกันทุกประการ ผมหวังว่าพวกเราภาคประชาชนจะเป็นกำลังสำคัญนำพาประเทศไทยไปสู่ความสุขสมบูรณ์ ความสุขอย่างยั่งยืน ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน เป็นสังคมที่พึ่งปรารถนา เป็นสังคมที่อบอุ่น เป็นสังคมที่เข้มแข็ง ขอให้ท่านทั้งหลายมีทั้งกำลังกาย กำลังใจ กำลังความคิด กำลังปัญญา กำลังจิตวิญญาณ เพื่อคลबันดาลให้ทุกสิ่งทุกอย่างเดินไปได้ดีด้วยประการทั้งปวง ขอขอบคุณและสวัสดิ์ครับ